

Η ΤΩΡΙΝΗ ΕΚΤΙΜΗΣΙΣ
ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΜΑΛΘΟΥ (1)

Υ Π Ο

Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙ

I

Ἐκ τῆς φυσικῆς διαδρομῆς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς προάγεται τὸ γεγονὸς ὅτι ἕκαστος λαὸς συντίθεται ἀπὸ πρεσβυτέρους, νέους καὶ ἀνηλίκους. Κάθε κοινωνία ὑπόκειται εἰς τὸν διαφορισμὸν τοῦτον τῶν γενεῶν καὶ πᾶσα ἐκδηλῶσιν κοινωνικῆς, κρατικῆς ἢ οικονομικῆς ζωῆς δὲν εἶναι νοητή, ἀνευ τῆς διαρκοῦς ταύτης ἐναλλαγῆς. Εἰς τὴν ἐναλλαγὴν ταύτην στηρίζεται καὶ ἡ ἐξέλιξις καὶ εἰς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ γήρατος καὶ τῆς νεότητος βασίζεται ἡ σταθερότης καὶ ἱστορικὴ παράδοσις ἀφ' ἑνός, ἡ ἐξέλιξις καὶ ἡ πρόοδος ἀφ' ἑτέρου. Ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη τῶν γενεῶν καὶ εἰδικώτερον ἡ ἐκάστοτε κατὰ φύλον καὶ ἡλικίαν σύνθεσις μιᾶς κοινωνίας, ὑποδύεται σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐν λόγῳ λαοῦ. Πολὺ μεγαλυτέραν ὅμως σπουδαιότητα κέκτηται τὸ ἀπόλυτον μέγεθος τοῦ πληθυσμοῦ. Ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἐθεωρήθη ἡ αὔξησις ἢ ἡ ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ, ὡς σπουδαῖον κοινωνικὸν φαινόμενον. Εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, λόγῳ τῆς ἐξ ἴσου διανομῆς τῆς ἰδιοκτησίας καθὼς καὶ τῆς γεωργικῆς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπασχολήσεώς των, ὁ πληθυσμὸς θὰ ἠὔξανεν ἱκανῶς. Καὶ ἐφόσον μὲν οἱ πόλεμοι ἢ αἱ ἀσθένειαι δὲν ἠλάττωνον τὸν πληθυσμὸν, τότε οὗτος εὔρισκεν ἀσφαλιστικὴν δικλείδα εἰς τὴν πραγματοποιηθεῖσαν μεγαλειώδη ἀποίκισιν. Μάλιστα τινες διρησθάνθησαν ὡς τελευταίαν αἰτίαν τοῦ Τρωικοῦ πολέμου τὸν ὑπερπληθυσμὸν. Ὁ Ἡσίοδος (750-700 π. Χ.) ὁμιλεῖ ἤδη περὶ «ἀτέκνου ἔριθος» κ.λ.π. (2). Ὁ Σόλων (639-559 π. Χ.) ἐπέτρεψε τὴν ἔκθεσιν τῶν τέκνων νομιμοποιήσας ἀσφαλῶς μόνον προὔπαρχουσαν κατάστασιν. Ὁ Πλάτων εἰς τοὺς Νόμους καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πολιτείαν θέτει ζητήματα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν γεννήσεων καὶ ἐκ τῆς ἀναπτύξεώς των ἐξάγεται πλήρως, ὅτι οὗτος διεγίγνωσκε τὴν

1) Ἐδημοσιεύθη καὶ ὡς «Εἰσαγωγή» εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῆς περὶ Πληθυσμοῦ θεωρίας τοῦ Μάλθου, ἐκδομένην ὡς τὴν «Βιβλιοθήκην κλασσικῶν καὶ νέων οἰκονομολόγων». Εἰς τὴν «Εἰσαγωγὴν» διὰ τὴν εὐχερεστεράν ἐπισκόπησιν δὲν συμπεριελήφθησαν ὅλαι αἱ εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν σημειώσεις.

2) Ἡσίοδου Ἔργα 802, βλ. καὶ 876 «μονογενῆς δὲ καὶ οἶκον πατρῷον εἶη φερόμενον ὡς γὰρ πλοῦτος ἀέξεται ἐν μεγάροισιν».

κλίσειν τοῦ πληθυσμοῦ νὰ αὐξάνεται περισσότερο τῶν ὑπαρχόντων μέσων τῆς διατροφῆς του. Αἱ προτάσεις του διὰ τὴν ἀνακοπὴν τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ τούτου εἶναι ἀξιοκατάκριτοι, μαρτυροῦν ὅμως περὶ τῆς σπουδαιότητος ἣν ἀπέδιδεν εἰς τὸ πρόβλημα. Ὁ Ἀριστοτέλης διέγνωσε τὸ πληθυσμιακὸν πρόβλημα σαφέστερον, μάλιστα ἐπικρίνει τὸν Πλάτωνα, ὅτι δὲν ἠρεύνησεν ἱκανοποιητικῶς τὸ δημογραφικὸν ζήτημα, διότι ἐνῶ οὗτος ἐξισώνει τὴν ἰδιοκτησίαν, δὲν φροντίζει νὰ περιορίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν τέκνων. Ὅπου δὲ οἱ νόμοι καθορίζουν τοιοῦτόν τι πρέπει ἀπ' ἐτέρου νὰ ρυθμίζουν καὶ τὸν ἀναπολλαπλασιασμὸν τοῦ πληθυσμοῦ (1).

Αἱ προτάσεις τοῦ Πράτωνα καὶ Ἀριστοτέλους περὶ θανατώσεως νεογνῶν καὶ κρατικῆς ρυθμίσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τέκνων, συσχετίζονται πιθανῶς μὲ ἀρχαιότερα τοιαῦτα ἤθη φυλῶν τινῶν Ἑλληνικῶν. «Ἡ ἀόριστος τεκνοποιία» λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ἐπιφέρει τὴν πτώχυνσιν τῶν πολιτῶν, αὕτη δὲ πάλιν προκαλεῖ ἀναστάτῳσιν καὶ ἐγκλήματα (2). Ὁ νομοθέτης τῆς Κρήτης, ὁ Σόλων, ὁ Φεῖδων, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης διέγνωσαν λοιπὸν τὴν ἀνάγκην τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἐλευθέρου ἀναπληθυσμοῦ διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν πτωχείαν.

Μὲ τὴν ἀναγέννησιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῶν νεωτέρων κρατῶν καὶ οἰκονομιῶν ἐπανήλθομεν πάλιν εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα, ἐξητάσαμεν τὸ μέγεθος τοῦ πληθυσμοῦ εἰς διαφόρους ἐποχὰς (Hume) καὶ κατέληξεν κατὰ τὴν 17ην καὶ 18ην ἑκατονταετηρίδα ὅλη ἡ σωρεία τῶν ἀναπληθυσμιακῶν συγγραφέων, νὰ διακρίνῃ τὸ πολιτικὸν πλεονέκτημα τῆς πυκνότητος λαοῦ τινός. Πάντες οἱ ἐξέχοντες ἐμποροκραταὶ διακηρύττουσιν ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Κράτους δὲν στηρίζεται εἰς τὴν ἔκτασιν ἢ τὰ ἀποθέματα τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ εἰς τὴν πληθώραν τῆς ζωτικῆς δυνάμεων, ἧτις ἐνυπάρχει εἰς τοὺς κατοίκους του. «Εἶναι ἀξίωμα ἡ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων ἀποτελεῖ τὸν πλοῦτον τῶν Ἐθνῶν». «Ἡ δύναμις κράτους τινός δὲν συνίσταται εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς χώρας, ἀλλὰ εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων του» (Φρειδερίκος ὁ Μέγας 1712-1786). «Vera regni potestas in hominum numero consistit, ubi enim sunt homines ibi substantiae et vires» (Leibnitz 1546—1716). «Ἐὰν εἰς δεδομένην στιγμήν μᾶς λείπουν ταῦτα—ἄνθρωποι, μέσα διατροφῆς, πολεμοφόδια—δὲν μᾶς ὠφελεῖ οὔτε τὸ

1) «Δεῖ δὲ μὴδὲ τοῦτο λανθάνειν τοὺς οὕτω νομοθετοῦντας, ὅ λανθάνει νῦν. ὅτι τὸ τῆς οὐσίας τάττοντας πλῆθος προσήκει καὶ τῶν τέκνων τὸ πλῆθος τάττειν· ἐὰν γὰρ ὑπεραίρη τῆς οὐσίας τὸ μέγεθος ὁ τῶν τέκνων ἀριθμὸς, ἀνάγκη τὸν νόμον λύσθαι, καὶ χωρὶς τῆς λύσεως φαῦλον τὸ πολλοὺς ἐκ πλουσίων γίνεσθαι πένητας». Πολιτικῶν Β. 6.1266 β 8.

2) «Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ τὰς κτήσεις ἰσάζοντα τὸ περὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν μὴ κατασκευάζειν, ἀλλ' ἀφεῖναι τὴν τεκνοποιίαν ἀόριστον . . . μᾶλλον δὲ δεῖν ὑπολάβοι τις ἂν ὄρισθαι τῆς οὐσίας τὴν τεκνοποιίαν, ὥστε ἀριθμὸς τινός μὴ πλείονα γεννᾶν τὸ ἢ ἀφείσθαι . . . πενίας ἀναγκαῖον αἰτιον γίνεσθαι τοῖς πολιταῖς, ἢ δὲ πενία στάσιν ἐμποιεῖ καὶ κακουργίαν». Πολιτικῶν Β. 6. 1266 α-β 83-12.

χοῦμά μας (Th. Mun 1571—1641). Τὴν αὐτὴν τέλος πεποιθήσιν διὰ τὸ ἔμψυχον ὕλικόν εἶχε καὶ ὁ Μακιοβέλλης (1469—1527) καὶ ταύτην ἐκήρυτ-
 τεν εἰς τοὺς δυσπίστους φλωρεντινοὺς τραπεζίτας. Αἱ ἀναπληθυσμιακαὶ αὐ-
 ται θεωρίαι τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλων (Sir William Temple, Vauban, Rousseau, I. I. Becher, Süßmilch, Iusti, Sonnenfels) κατὰ τὴν ἐποχὴν
 ταύτην (1600—1800) ἦσαν ἀποτέλεσμα τῆς σχετικῆς ἐπιβραδύνσεως τῆς
 ἀξίσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ὁποία προῆλθεν ἐκ διαφόρων περιοριστικῶν
 μέτρων ληφθέντων ἀπὸ τοῦ 1300—1800 (ὡς π. χ. ἐλέγχου γάμων τῶν ἀνε-
 λευθέρων καὶ ἡμιελευθέρων ὑπὸ τῶν κυρίων τῶν, τῆς φεουδαστικῆς ἀγρο-
 τικῆς συνθέσεως ἐν τῇ προτιμῆσει τοῦ μοναδικοῦ κληρονόμου, καθὼς καὶ
 διαφόρων δυσχερεῶν παρεμβαλλομένων εἰς τὰς μετακινήσεις, εἰς τοὺς
 ἐπαγγελματίας κλπ.). Ἐὰν προσθέσωμεν εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῶν περιο-
 ρισμῶν τούτων καὶ τὰς ἀπωλείας ἐξ ἀσθeneiῶν, λιμῶν, πολέμων κλπ. θέ-
 λουεν διαπιστώσει τὴν στασιμότητα, ἐνίοτε καὶ αὐτὴν τὴν ἐλάττωσιν τοῦ
 πληθυσμοῦ.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς ἐλλείψεως ἀνθρώπων, στρατιωτῶν, φορολο-
 γουμένων, ἐργατῶν, ἐμφανίζεται μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πρώτου κεφαλαιο-
 κρατισμοῦ (1760—70). Μὲ τὸν ἀρχόμενον ὑπερκεφαλαιοκρατισμόν, ἀλλάζει
 ἡ κατάστασις καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀντιστρέψασαν τὰ γεγονότα καὶ
 αἱ γνῶμαι. Ὅχι μόνον δὲν ἐπεδιώκετο αὕξισις, ἀλλὰ ἐφαίνετο μέγας ὁ
 ἀριθμὸς τοῦ πληθυσμοῦ. Ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ παρα-
 τηρηθεῖσα εἰς τὴν ὑπαιθρον αὕξισις τοῦ πληθυσμοῦ, ἣτις ὠφείλετο εἰς ἐπι-
 τακτικὴν σχετικὴν νομοθεσίαν. Ἡ αὕξισις δὲ αὕτη τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν
 ὑπαιθρον ἔδωκεν ἀφορμὴν καὶ εἰς τὸν Μάλθον νὰ πολεμήσῃ τὰς ἀντιλή-
 ψεις τοῦ Godwin (1756—1836).

Σπουδαία πρόοδος εἰς τὴν παρακολούθησιν τῶν πληθυσμιακῶν προ-
 βλημάτων ἔλαβε χώραν διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν τη-
 ρουμένων βιβλίων τῶν γεννήσεων. γάμων, θανάτων. Ὁ I. Graunt ἐχρησι-
 μοποίησε πρῶτος τὰς ληξιαρχικὰς ταύτας πράξεις εἰς τὰς «Observations»
 (1611) αὐτοῦ εἶτα οἱ Sir William Petty, ὁ Halley, ὁ Kaspar Neumann,
 ὁ Leibnitz. Τέλος ὁ I. P. Süßmilch, ὁ πρῶστος στρατιωτικὸς ἱεροκῆρυξ
 οὗτος, ἐτακιοποίησε τὸ διατιθέμενον τότε πληθυσμιακὸν ὕλικόν εἰς τὸ ἔρ-
 γον του «Göttliche Ordnung in den Veränderungen des menschlichen
 Geschlechts (1742) μεθοδικῶς, ὥστε νὰ ἐκλαίκευθῇ ἡ πολιτικοκοινωνικὴ
 σπουδαιότης τῶν πληθυσμιακῶν ἐκδηλώσεων. Ὡς ὄνειροπόλος δὲ καὶ εὐσε-
 βῆς χριστιανὸς διέκρινεν εἰς τὴν τακτικότητα τῶν ἀριθμῶν του, τὴν ἀπόδει-
 ξιν τῆς θείας προνοίας, οὕτω δὲ καὶ ἐξύψωσε τὴν ἀξίαν τοῦ ἐπικαίρου
 ἔργου του.

Καὶ αἱ περὶ πληθυσμοῦ ἰδέαι τοῦ Townsend (A dissertation on the
 poor law 1786) καὶ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ ζῶντος Σκότου R. Cantillon (Essai
 sur la nature du Commerce en général 1755) εἶχον ἤδη ὑπὸ πολλῶν
 προσυζητηθεῖ, ἀλλὰ οὗτοι ἀκριβέστερον διετύκωσαν καὶ συνέδεσαν αὐτάς.

Ὁ Μάλθος πάντως δὲν ἔλαβε θέσιν ἔναντι τούτων. Εἰς τὴν πρώτην του ἔκδοσιν ὑποστηρίζει ἰδέας ὑφ' ὧν ἐνεπνέετο ὁ Townsend. Εἰς τὴν δευτέραν δὲν ἀρνείται μὲν αὐτάς, ἀλλὰ διὰ τῶν προσθηκῶν καὶ διορθώσεων αὐτοῦ εἰσάγει ἰδέας τοῦ Cantillon, δι' ὃ καὶ ἐλέχθη ὅτι περιέπεσαν εἰς ἀντίφασιν ἀναμίξας θεωρίας ἀντιθέτους.

Μόνον λοιπὸν ὅταν ὁ Süßmilch κατὰ τὰ ἄνω ἐχρησιμοποίησε τὸ πρῶτον τὸ πληθυσμιακὸν ὕλικόν, ἐν τῇ προσπαθείᾳ διαμορφώσεως διδασκαλίας τινὸς περὶ πληθυσμοῦ, καὶ ὁ Μάλθος κατόπιν ἐπέδειξε τὰ σκοτεινὰ σημεῖα ταχείας αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἅμα δὲ καὶ ἡ κρατικὴ στατιστικὴ τῶν διαφόρων χωρῶν διεμορφώθη πῶς κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα—μόνον τότε ἠδυνήθησαν πλέον ὁ Quetelet, ὁ Bernoulli, ὁ Wappäus νὰ δμύλῃσον περὶ ἐπιστημονικῆς περὶ πληθυσμοῦ θεωρίας.

II

Ὁ Θωμᾶς Ροβέρτος Μάλθος (1) προήγαγε τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην διὰ τῆς περὶ πληθυσμοῦ διδασκαλίας του, τὸ ἔργον του δὲ ἀπετέλεσε

1) Ὁ Θωμᾶς Ροβέρτος Μάλθος ἐγεννήθη τῇ 27 Φεβρουαρίου 1766 ἐν τῷ πατρικῷ του κτήματι εἰς Guildford τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τῷ 1784 ἐφοίτησεν εἰς τὸ Κολλέγιον «Ἰησοῦς» τοῦ Cambridge παρακολουθῶν ἐνταῦθα πρὸ παντὸς Ἱστορίας, Φιλολογίαν καὶ Γλώσσας. Τῷ 1791 ἐπεράτωσε τὰς σπουδὰς του. τῷ 1793 ἐξελέγη Fellow τοῦ Κολλεγίου του τούτου καὶ τῷ 1798 ἀνέλαβεν ὡς ἐφημέριος εἰς τὸ Albury (Surrey). Κατὰ καὶ μετὰ τῷ 1799 ἐπεχείρησε ταξείδια μακρὰ εἰς Γερμανίαν, Σκανδιναυϊκὰς χώρας, Ρωσίαν, Γαλλίαν, Ἑλβετίαν. παρακολουθῶν συνάμα καὶ θεωρητικὰ καὶ στατιστικὰ ἔργα καθὼς καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς περιγραφὰς πολλῶν ταξιδιωτῶν, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸ κατὰ τῷ 1798 ἐκδοθὲν ἀνωτόμος ἔργον του «Essay on the principle of population, as it affects on the future improvement of society». συνεπλήρωσε μὲ τὸ ὄνομά του πλέον ὑπὸ τὸν τίτλον «An Essay on the principle of population or a view of its past and present affects on human happiness». Ἡ πραγματεία ὁμοῦς αὕτη ἐν τῇ νέῃ μορφῇ της, ἐρουνῶσα τὴν πληθυσμιακὴν ἐξέλιξιν σχεδὸν ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ἀνατρέχουσα καὶ εἰς τὴν ἑλληνορωμαϊκὴν ἀρχαιότητα, ἀπετέλεσε σχεδὸν νέον ἔργον καὶ θὰ ἐξεδίδοτο καὶ ὡς τοιοῦτον, παραλαβηθέντων μερικῶν χωρίων, τὰ ὅποια παρέμειναν ἀπὸ τὴν πρώτην ἔκδοσιν, ἂν δὲν ἦθελεν ὁ Μάλθος νὰ ἀποταλῇ ὅλον τι, χωρὶς νὰ γίνεται διαρκῶς παραπομπὴ εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν. Ἐκτοτε ἐπανεξεδόθη ζῶντος τοῦ Μάλθου τετράκις (ἕκτη ἔκδοσις 1836) συμπληρουμένη καὶ βελτιουμένη, μεταφράσθη δὲ σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς ξένας γλώσσας.

Τῷ 1804 ἐνυμφεύθη ὁ Μάλθος τὴν Harriet Eckersall, ἐξ οὗ γάμου ἀπέκτησεν ἐν ζῆσός του τέκνον, μετεκλήθη δὲ συγχρόνως ὡς καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας καὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας εἰς νεοῖδρυσθὲν Κολλέγιον εἰς Haileybury (Hertfordshire) τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Ἐκτοτε κλῆν μικρῶν διακοπῶν (κατὰ τὸ 1807 ἐπεσκέφθη τὴν Ἰρλανδίαν καὶ τῷ 1825 τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην) ἐσυνέχισεν τὴν ἐπιστημονικὴν του ἐργασίαν, ἣ ὅποια παρ' ὅλην τὴν ἀξίαν της δὲν παρέμεινεν ἄνευ ἐχθρότητος ἐκ μέρους πολλῶν. Ἀπέθανεν ἐκ συγκοπῆς τῆς καρδίας τῷ 1834.

Ἐπιστημονικῶς ὁ Μάλθος ἴσταιται εἰς διάμεσόν τι μεταξὺ Σμιθ καὶ Ρικάρδου, εἶναι ὁ κοινωσιολόγος τῆς Ἀγγλικῆς οἰκονομικῆς σχολῆς. Οὗτος ἀπεκάλυψε

τὸν θεμέλιον λίθον τῆς νεωτέρας οἰκονομικῆς περὶ πληθυσμοῦ διδασκαλίας. Μέχρι τότε ἐπιστεύετο ὅτι τὰ ζητήματα ταῦτα τοῦ ἀναπολλαπλασιασμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ρυθμίζονται κατὰ θεϊαν πρόνοιαν, ὅτι καλύπτονται ἀπὸ μυστήριον καὶ ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη πρωτοβουλία δὲν ἠδύνατο νὰ τροποποιήσῃ ταῦτα. Ὁ Μάλθος πρῶτος ἐπεξήτησεν ὅπως ὑπαγάγῃ ταῦτα εἰς τὴν βίβανον τοῦ λογιμοῦ. Ἡ ἀναπαραγωγή τοῦ ἀνθρώπου δὲν θεωρεῖται ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἢ ἀναπολλαπλασιαστικῆς αὐτῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ ὡς ζήτημα καθαρῶς ἐπιστημονικόν. Τὸ πρῶτον, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα τείνει νὰ διεισδύσῃ εἰς τὴν ὑπὸ αἰσθημάτων καὶ θελήσεως ἰδιαιτέρως ἐπηρεαζομένην ταύτην σφαῖραν τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως. Ἐπὶ μίαν ὄλην γενεάν ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης διεβουκολεῖτο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ ἀπόψεις, ὡσεὶ τὰ δένδρα ἠδύνατο νὰ ἀναπτυχθοῦν μέχρι τοῦ οὐρανοῦ (Roscher). Ὁ Μαγχεστριανισμὸς κατόπιν ἐπεξέτεινε τὴν γενικὴν ἁρμονίαν καὶ ἐπὶ τῆς σχέσεως πληθυσμοῦ καὶ οἰκονομίας. Σοσιαλισταὶ τέλος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Sismondi εὗρισκον τὴν πηγὴν παντὸς κακοῦ εἰς τὴν ἄνισον διανομὴν τοῦ εἰσοδήματος. Ὁ Μάλθος λοιπὸν ἀντετάχθη καὶ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν φυσικῶν ὁρίων τῆς ἀνθρωπότητος. Οὗτος ὑπέδειξεν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο

δυσκοιάνους ἀντιθέσεις εἰς τὴν προκαθορισμένην οἰκονομικὴν ἁρμονίαν τῶν φυσιοκρατῶν καὶ ἰδίως τοῦ Σμίθ, τοῦ ὁποῦο ἡ Κοινωνικὴ ἁρμονία διεορίσθη ἐν τῇ χριστιανικῇ συνειδήσει τοῦ Μάλθου ὑπὸ τῶν πραγματικῶν γεγονότων. Ἡ μεταφυσικὴ θεωρητικὴ θημελίωσις τῶν κυριωδῶν οἰκονομικῶν θέσεων ὑπὸ τοῦ Σμίθ, μετεστράφη εἰς τὸν Μάλθον ἐμπειρικῶς—ὠφελιμοκρατικῶς. Ἡ ἐμπειρικὴ διαπίστωσις αὕτη ἦτις ἔδωκε τὸ θανάσιμον πλήγμα εἰς τὴν κοινωνικὴν ἁρμονίαν, ἀνέτρεψε καὶ τὸν ἁρμονικὸν προκαθορισμὸν καὶ διεπίστωσε μᾶλλον οἰκονομικὴν μοιροδοξίαν (Briefs). Καθόσον ἀφορᾷ τὴν μέθοδον αὐτοῦ, πρόκειται διὰ τῆς ἐπαγωγικῆς καὶ ἐμπειρικῆς διαρθρώσεως τῶν ἔργων τοῦ μᾶλλον πρὸς τὸν Σμίθ, ἢ πρὸς τὸν Ρικάρδον, πρὸς ὃν κἀν ἀποκλίνει μᾶλλον καθόσον ἀφορᾷ τὴν προτίμησιν. ἦν ἀποδίδει εἰς τὸ ζήτημα τῆς διανομῆς καὶ τὴν ἀπαισιόδοξον προσωπινὴν διάθεσίν του διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν. Μὲ νηφάλιον, σταθερὸν, θετικὸν καὶ πρὸς τὴν ἀμεινον πραγματικότητα ἀποβλέπον ψυχρὸν βλέμμα, ἀντίκρουσε τὴν πραγματικότητα καὶ μὲ ἐξόχως ἀνεπτυγμένον τάλαντον ἐνοράσεως διησθάνθη τὰ παρουσιάζόμενα προβλήματα, ἔστω καὶ μετὰ τινος μονομερείας. Οὕτως ὁ Μάλθος παραμένει οἰκονομολόγος ἐξόχου σημασίας, ὅστις, ἀνεξαρτήτως τοῦ περὶ πληθυσμοῦ νόμου του, μᾶς ἔθεσε ζητήματα καὶ ἔδωκε νύξεις διὰ προβλήματα, ἅτινα εἶναι σήμερον, πλεόν τῶν ἑκατὸν ἐτῶν μετὰ τὸν θάνατόν του, εἰς Ἰσοῦ ἀδιαφέροντα ὡς καὶ τότε, ἢ ὄχι περισσότερο.

Ὡς ἀνθρώπον ἡ Miss Martineau μᾶς τὸν ζωγραφίζει φαιδρὸν, ἀγαθόν, ἄδολον, συμπαθοῦντα τοὺς συνανθρώπους του. Ἀσφαλῶς δὲ ἡ διδασκαλία του δὲν ἀπεσκόπει νὰ προαγάγῃ τὴν ἀνηθικότητα, οὔτε νὰ χειροτερεύσῃ τὴν θέσιν τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν τάξεων παρ' ὅλας τὰς ἐκτοξευθείσας κατ' αὐτοῦ δριμείας κατηγορίας· λέγει ἄλλως τε ὁ ἴδιος «θὰ ἦτο λυπηρὸν νὰ ἐσκέπτετό τις ὅτι ἐνῶ καθημερινῶς ὁ ὀρίζων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν εὐρύνεται, ὥστε οὔτε μακρότατα νὰ μὴ διακρίνωμεν ἐμπόδια, εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν φιλοφίαν νὰ ἔχουν διαγραφῆ τόσον στενὰ ὄρια, ἢ τὸ πολὺ νὰ ἔχουν αὐταὶ τόσον ἀσθενῆ ἐπίδρασιν, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀντιδράσουσιν κατὰ τοῦ ἐξ ἑνὸς καὶ μοναδικοῦ αἰτίου ἀναπηδῶντος ἐμποδίου τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας».

περὶ αὐθαιρέτων νόμων, οἱ ὅποιοι ἠμπόδιζον τὴν ἀμέριμον εὐτυχίαν τῶν μακαρίων ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἔπαιεν ἐν μέρει μὲν ἢ γλισχρότης τῆς φύσεως καὶ ἐν μεγάλῳ μέτρῳ αὐτὰ τὰ πάθη καὶ τὰ σφάλματα τῶν ἀνθρώπων. «Εἶναι τελείων ὀρθή», ἔγραφεν, «ἡ παρατήρησις τοῦ Godwin ὅτι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ἰσχύει ἀρχή τις, ἡ ὁποία κρατεῖ ἀδιαλείπως τὸν πληθυσμὸν εἰς τὴν στάθμην τοῦ διαθεσίμου χώρου διὰ διατροφῆν. Τὸ μόνον ζήτημα εἶναι, τί εἶναι αὕτη ἡ ἀρχή; Συνίσταται αὕτη εἰς ἀπόκρουσιν τινα καὶ ἄγνωστον αἰτίαν; εἶναι μυστηριώδης τις παρέμβασις τοῦ θείου, ἥτις εἰς ἐποχὴν τινα τοὺς μὲν ἀνδρας καθιστᾷ ἀνικάνους, τὰς δὲ γυναῖκας ἀγόνους; ἢ εἶναι αἰτία τις, ἥτις εἶναι προσιτὴ εἰς τὰς ἐρεῦνας μας, εὐρίσκεται εἰς τὸν ὀρίζοντα τῆς διαγνώσεώς μας, αἰτία τις τῆς ὁποίας ἢ διαρκῆς, καίτοι διευφρόρου ἐντίσεως δρᾶσις παρατηρήθη εἰς πᾶσαν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἀνθρωπος εὐρέθη.

Τὸ θεωρητικὸν σημεῖον ἀφ' οὗ ἀφορμήθη ὁ Μάλθος ἦτο ἡ ἀντιγνωμία του μετὰ τοῦ ἀναρχικοῦ Godwin, ὅστις ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ ὑπεύθυνον ὄλων τῶν κοινωνικῶν κακῶν τὴν κακὴν διανομὴν τῆς ἰδιοκτησίας.

Ὁ W. Godwin (1756—1836) διὰ τοῦ κατὰ τὸ 1793 δημοσιευθέντος ἔργου του «*Enquiry Concerning Political Justice and its Influence on Moral and Happiness*» παρεμπιπτόντως ἔθιξε τὸ ζήτημα τοῦ πληθυσμοῦ. Οὗτος θεωρεῖται ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἀτομιστικῆς ἀναρχικῆς φιλοσοφίας, εἰς δὲ τὸ ὡς ἄνω ἔργον του ἀναζητῶν τὴν ἀρίστην διὰ τὴν γενικὴν εὐημερίαν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν τάξιν, προτείνει τελείως νέαν διαμόρφωσιν τῆς κρατουσῆς καταστάσεως, κατάργησιν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, τῆς κυβερνήσεως, κοινοκτημοσύνην καὶ αὐτοκυβέρνησιν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δικαιοσύνης. Εἰς τὸ ἔβδομον κεφάλαιον τοῦ ἔργου τούτου ἀντικρούων γνώμας τοῦ Wallace περὶ ταχείας αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἀντιπροσωπεύει τὴν αἰσιόδοξον ἀντίληψιν, ὅτι ἡ παραγωγὴ αὐξάνει ἐν μεγαλυτέρῳ μέτρῳ ἀπὸ τὸν πληθυσμὸν καὶ ὅτι εἰς πολὺ ἀπώτερον μέλλον ἢ ἐξελίξις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος θὰ περὶωρίζεν ἀμετρον αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ, καθὼς καὶ τὴν ἀπληστίαν καὶ τὸν ἀνταγωνισμόν. Ὁ Μάλθος ἀντιθέτει εἰς τὴν ἐναέριον θεωρίαν ταύτην τοῦ Godwin, τὴν ἰδίαν ἐπὶ τῆς πρασίνης γλῶσσης βασιζομένην καὶ διὰ τοῦ ἀτομιστικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς διακρινομένην περὶ πληθυσμοῦ θέσιν του: ἡ ὑπερμέτρος οὕθησις τοῦ πληθυσμοῦ μόνη προκαλεῖ τὴν πτωχείαν. Ἐπομένως ὅλα τὰ κοινωνικὰ κακὰ ἔχουν τὴν ἀφορμὴν των εἰς τὸν ὑπερπληθυσμὸν καὶ ὄχι εἰς τὴν κακὴν διανομὴν τῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ ὑπάρχουσα ἀνισότης φαίνεται νὰ ἐγκηται εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τῆς ζωῆς. Δὲν ἔχει λοιπὸν σκοπὸν κανένα ἢ ἄριστος τῆς ἀνισότητος, ἀλλὰ ἡ ἀνεύρεσις τοῦ αἰτίου ἐν τῇ ἀντιθέσει τῆς πληθυσμιακῆς ἱκανότητος περιοχῆς τινοῦ καὶ ἰῶν μέσων διατροφῆς. Συνεπῆς πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην ὁ Μάλθος κηρύσσεται κατὰ τῆς κρατικῆς ὑπὲρ τῶν πτωχῶν προνοίας, ὡς ἀναπτυσσοῦσης ἐξησθενημένον προλεταριάτον, ὑποβοηθήσεως τὸν ἀναπολλαπλασιασμόν, προαγούσης τὴν ἀνθρωπικότητα καὶ ραστώνην.

Πάντως αἱ ἰδέαι αὗται, αἵτινες συνεβάδιζον μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ, δὲν ἐπεκράτησαν οὔτε ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου ἐπηκολούθησεν ἡ μεγάλη τῶν περὶ πτωχῶν νόμων μεταρρυθμίσις τοῦ 1834.

Ὁ Μάλθος λοιπὸν ἐχρησιμοποίησε τὸν ἀγῶνα διὰ τὸν πρὸς διατροφὴν ζωτικὸν χῶρον, διὰ τὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ εἰς ἐκδηλώσεις εἰς ἃς ὁ Γερμανὸς πρόδρομὸς του Süßmilch ἔβλεπε θεῖαν τάξιν, οὗτος διείδεν ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι διὰ πείνης, ἀσθενειῶν, πολέμων κλπ. ἀπεμάκρυνον τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, τῶν ὁποίων αὕτη δὲν ἐχρειάζετο τὴν ἐργασίαν.

III

Τὸ ἔργον τοῦ Μάλθου ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τε τῆς θεωρίας καὶ τῆς πρακτικῆς καὶ πλεῖστοι ὅσαι συζητήσεις διεξάγονται περὶ αὐτὸ μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν μας, καθ' ἃς ἀφ' ἑτέρου ἐξαπλοῦται διαρκῶς ὁ νεομαλθουσιανισμός.

Αἱ κατὰ τῆς μαλθουσιανῆς θεωρίας προσβολαὶ πρὸς τὸν ἴδιον ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἐκείνου, τὸ ὅποιον ἀπέδιδε τὴν κοινωνικὴν κακοδαιμονίαν εἰς ἐλλείψεις τῆς κρατούσης κοινωνικῆς τάξεως, οἷον ἦτο πρὸ παντὸς τὸ σοσιαλιστικόν. Διότι φυσικῶς διεκινδύνευεν ὁλόκληρος ἡ σοσιαλιστικὴ καὶ αἱ συναφεῖς αὐτῆς θεωρίαι, ἐπαληθευούσης τῆς μαλθουσιανῆς θεωρίας, ἡ ὁποία θὰ ὤφειλε νὰ ἰσχύη καὶ εἰς τὸ σοσιαλιστικὸν κράτος, ἔνεκα τῆς ἀντιθέσεως πληθυσμοῦ καὶ ζωτικοῦ χώρου καὶ ἐπομένως οὔτε ἀπὸ τὴν σοσιαλιστικὴν αὐτὴν κοινωνίαν θὰ ἐξηφανίζοντο τὰ κακὰ τῆς δυσπραγίας καὶ τῆς ἐξαθλιώσεως. Μάλιστα ὁ Μάρξ, τοῦ ὁποίου αἱ θεωρίαι συνετέλεσαν ἐξόχως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πληθυσμιακοῦ προβλήματος, ἀπεκάλεσε, κατὰ τὴν ἀδρὰν αὐτοῦ γλώσσαν, τὸ Μαλθουσιανὸν περὶ πληθυσμοῦ ἔργον: «ἐν μαθητικόν, ἐπιπόλαιον καὶ κλοπιμαῖον παπαδικὸν κήρυγμα», ὁ δὲ Oppenheimer τὸ ὠνόμασε γνησίαν ταξικὴν θεωρίαν, ἀγόρευεν ταξικὸν δικηγόρον, ἧις παρὰ τὰς προφανεῖς ἀδυναμίας τῆς προελεύσεώς της καὶ τὰς ἀντιθέσεις της πρὸς τὰ γεγονότα, ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀσπίς καὶ ξίφος ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀστισμοῦ· θαυμαζομένη δὲ καὶ ἐξυμνουμένη, παρὰ τὰς ἰσχυρωτάτας ἀντιδράσεις, ἀντέσχεν ἐπὶ μίαν καὶ πλέον πενταετίαν.

Καθόσον ἀφορᾷ τὴν *πρακτικὴν* ἐπίδρασιν τοῦ ἔργου τοῦ Μάλθου εἰς πολλὰ κράτη μεταξὺ τοῦ 1815—1855 ἐξεδόθησαν διάφοροι νόμοι παρεμποδίζοντες τὴν ἀμετρον αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἐξαρκῶντες ἐξ ὄρων τὸν γάμον (1), μετοικεσίαν, ἐπαγγελματικὴν ἀπασχόλησιν κλπ.

1) Βλ. Ν. Κασκαρόλης: Ἡ συμβολὴ τοῦ Th. Malthus εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην (εἰς Οἰκονομικὰς Μελέτας Α. 1935 σελ. 107) ἀνεφέροντα διάταγμα τῆς πόλεως Βιττεμβέργης καθ' ὃ, διὰ τὰ λάβῃ τις ἀδελφὸν γάμου, ἔδει ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ περιουσιακὴ του κατάστασις τῷ ἰκέτρει νὰ συνάψῃ γάμον καὶ νὰ φέρῃ πάντα τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου βάρη. Ὁ δὲ I. S. Mill ἐκήρυττεν ἐγκράτειαν ἐν τῷ γάμῳ καὶ προσεπάθει νὰ διαμορφώσῃ κοινὴν γνώμην, ἧις νὰ ἰθυσθῇ τὸν ἀλκοολισμόν καὶ τὴν πολυτεχνίαν κοινωνικὰς πληγὰς τῆς αὐτῆς σκουδαίοντος.

«Ἀρχαίον» Δ. Καλιτσουνάκι, Τόμ. 20 (1940) Τετχ. Β'

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν περιορισμῶν τούτων ὅμως ὑπῆρξε μικρὸν. Αἱ πρῶδοι τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς συγκοινωνίας ἀντέδρων ἀποτελεσματικῶς καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ 1850 φιλελεύθερα ρεύματα ἦσαν κάθε περιορισμὸν τοῦ γάμου, ἐγκαταστάσεως, μετριοπίσεως καὶ τοῦτο συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ αἰσιοδοξία ἀφ' ἐτέρου τῆς ἐποχῆς ἐπενδύθη εἰς ἀναλόγους θεωρίας. Οἱ Spencer, Bebel καὶ ἄλλοι ἐπίστευον εἰς ἐλάττωσιν τῆς γεννητικότητος, ἐφόσον αὐξάνει ἡ πνευματικὴ μόρφωσις, ὁ Engels ἐνόμιζεν ὅτι τὸ 1)β τῆς γῆς μόνον καλλιεργῆται, λαμβανομένης δὲ ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς τεχνικῆς ἐξελιξέως, ἡ γῆ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξαπλασιάσῃ τὴν παραγωγὴν τῆς καὶ τέλος ὁ Μάρξ ἐπρέσβευεν ὅτι ὁ τότε ὑπερπληθυσμὸς ἦτο ἀναγκαστικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ· εἰς τὸ σοσιαλιστικὸν κράτος ὠνεροπόλει ἄρμονικὸν αὐτοπεριορισμὸν.

Θεωρητικῶς ἐδιχάσθησαν αἱ γνῶμαι τῶν οἰκονομολόγων. Κατὰ τοὺς μὲν αἱ βασικαὶ ἀπόψεις τῆς μαλθουσιανῆς θεωρίας ἔχουν ἀποβῆ κτήμα ἑσαεὶ τῆς ἐπιστήμης. Ὁ Μάλθος εἰς πάντα τὰ οὐσιώδη ἔχει δίκαιον. Οὕτως οἱ Ricardo, Say, Sismondi, Rossi, Block, Leroy-Beaulieu, Dietzel, Wagner, Marshall, Clark, Seligman, Keynes κλπ. ἀκόμη καὶ σοσιαλισταὶ τινες (Marlo) ἀποδέχονται αὐτάς. Ἡ ὑπηρεσία τοῦ Μάλθου ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἐτόνισε καὶ μὲ ἐπιστημονικὰς ἀποδείξεις ἐστήριξε τὴν συσχέτισιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν δυνατότητα τῆς διατροφῆς των καὶ ἀνέπτυξε τὰ ὑπάρχοντα ὄρια τῆς τελευταίας ταύτης.

Ἄλλοι τοῦναντίον οἰκονομολόγοι κλπ. ὡς οἱ Godwin, Carey, Rodbertus, Marx ὡς ἀνωτέρω, H. George, Bebel, Pareto, Oppenheimer, Sombart κλπ. (1) ἀντιτίθενται πλήρως καὶ ἄλλοι (Schmoller, Mombert

1) Εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας παρατηρήσεως πόσον καὶ ὁ ἡμέτερος Σοῦτσος ἀκριβῶς ἐξετίμησε καὶ μελλοντικῶς διηρθάνθη τὴν θεωρίαν τοῦ Μάλθου γράφων ἐν ἔτει 1868 ἢ ἔστω 1882: «Ὡστε ἡ πολύκροτος θεωρία τοῦ Μάλθου ἦν ὡς ἀνωτέρω ἀνέλυσα, οὐδεμίαν ἔχει πρακτικὴν ἀξίαν σήμερον, ὅτι τὸ μὲν ἡμῖς τῆς γῆς εἶναι ἀκατοίκητον, ἡ δὲ κυκλοφορία τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν προϊόντων ὁσημέραι καθίσταται εὐχερῆστερα καὶ ἥτιον δαπανηρά, ἡ δὲ παραγωγή τῶν τροφίμων προϊόντος τοῦ χρόνου, αὐξάνει καλλιεργουμένων τῶν τέως ἀκαλλιεργήτων γαιῶν. . . . . ἔξ οὗ δῆλον ὅτι ὁ Μάλθος ἐν τῇ διατυπώσει τῆς θεωρίας αὐτοῦ, παρεγνώρισεν τρεῖς ἀναμφοβητήτους ἀληθείας· α' ὅτι ἄπασα ἡ γῆ δὲν κατοικεῖται. . . Δευτέρα σκέψις ἦτις διέφυγε τὸν παρατηρητικὸν νοῦν τοῦ Μάλθου, εἶναι ὅτι πολλοὶ λαοὶ, ἔνθα καὶ τῆς παραγωγῆς τῆς εὐχάστιας καὶ τοῦ πλοῦτου, περιστέλλεται ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνευ χρήσεως τρόπων περιστολῆς ἀξιοκατακρίτων ἢ ἀξιοποιῶν. Τελευταῖον ἐξ ὅτι, διὰ τῆς τεχνικῆς καλλιεργείας καὶ τῆς καταβολῆς κεφαλαίων, αἱ καλλιεργήσιμοι γαῖαι ἀποκτῶσιν ὁσημέραι μείζονα παραγωγικότητα.

Ἄλλὰ καίτοι θεωρῶν ὡς πρακτικῶς ἀνυποστάτους τὰς ὑπὸ τοῦ Μάλθου διατυπωθείσας προτάσεις. . . . . δὲν δένομαι νὰ μὴ ἀναγνωρίσω τὴν ὑφιστημένην φυσιολογικὴν καὶ ἀνγκυαίαν σχέσιν μεταξύ τῶν μέσων τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ».

Ἄλλοι τοῦναντίον οἰκονομολόγοι εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν καὶ μὲ ἱστορι-

κλπ.), μέχρι καὶ μαλθουσιανῶν τιῶν, ἐν μέρει μόνον, πρὸς τὴν μαλθουσιανὴν θεωρίαν. Οἱ πρῶτοι ἀντιστρέφουν τὴν ἄνω κλασικὴν ἀποβάσαν ρῆσιν τοῦ Wagner. Ὁ Μάλθος εἰς ὅλα τὰ οὐσιώδη δὲν ἔχει δίκαιον. Οἷτος ναὶ μὲν πρῶτος διεμόρφωσε πλήρη περὶ πληθυσμοῦ ἢ ὀρθότερον ὑπερπληθυσμοῦ θεωρίαν ἐπὶ φυσικῆς βίσεως, ἐπὶ τῆς βιολογικῆς δηλαδὴ περὶ ἀναπαραγωγῆς ἀντιλήψεώς του, συνάμα ὁμως ἐθεώρησεν ὡς διακριβωμένον γεγονός, ὅτι ἡ φύσις εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ πανταχοῦ μᾶς προσφέρει ὑπεράριθμον ἀνθρώπινον ὕλικόν. Ἡ χονδροειδὴς θέσις του ὅτι ἐπικρατεῖ παντοῦ ἢ αὐτὴ τάσις διὰ τὸν ἀναπολλακτικισμὸν τοῦ πληθυσμοῦ, ἀπέπνιξεν ἐν σπέρματι ὅλας τὰς ἀπαρχὰς αἰτιώδους ἐρμηνείας τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τὰς ὁποίας συναντῶμεν εἰς τοὺς θεωρητικὸς κατὰ τὴν 18ῃν ἑκατονταετηρίδα, οὕτω δὲ ἐπὶ ἕνα αἰῶνα παρεκώλυσεν αὕτη πᾶσαν βαθεῖαν ἀνακίνησιν τοῦ πληθυσμιακοῦ προβλήματος.

Ἡ μαλθουσιανὴ θεωρία ἰσχύει διὰ πρωτόγονα στάδια τῆς κοινωνίας, δι' ἀγρίαν ἀπολίτιστον ζωὴν καὶ δι' αὐτὴν ὁ Benjamin Franklin διετύπωσε τὴν περιώνυμον πρότασίν του «The tendency of al animated life to increase beyond the nourishment prepared for it», ἐξ ἧς ἀφωρμήθη καὶ ὁ Μάλθος. Πάντως ἀπὸ τὸν Φραγκλῖνον (1706-1790) διὰ τοῦ Μάλθου διεμόρφωσεν ὁ Δαρβῖνος (1809-1882) τὴν θεωρίαν του περὶ ἐπιλογῆς τῶν ἰκανωτέρων διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς (!).

Γνωρίζομεν σήμερον ὅτι ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ—τελείως ἀνεξάρτητος τῶν διαθεσίμων μέσων διατροφῆς—ὑπόκειται εἰς ἰδίους αὐτῆς ὄρους καὶ οὗτοι εἶναι δυνατόν νὰ τὴν προωθοῦν, νὰ τὴν συγκρατοῦν σταθεράν, νὰ τὴν ἐλαττώσῃ. Ἡ ὑπόθεσις ὅτι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὀφείλει νὰ λάβῃ χώραν ταχεῖα αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ—δεδομένης τῆς δυνατότητος τῆς συντηρήσεως—ἀντίκειται πρὸς πᾶσαν ἐμπειρίαν. Τὸ νὰ διαπιστοῦμεν εἰς ὅλους τοὺς περιορισμοὺς τῆς διαιωνίσεως μόνον οἰκονομικὰ αἷτια, εἶναι ἱστορικὸς ὕλισμός εἰς ὃν κατὰ βάθος ἐπίστευσεν ὁ Μάλθος. Ὁ νόμος τέλους τῆς φθινοῦσης ἀποδόσεως, ἐφ' οὗ στηρίζεται ὀλόκληρος ἡ θεωρία, τότε λειτουργεῖ καὶ τότε δὲν λειτουργεῖ παρὰ μόνον πέραν ἑνὸς Optimum (!).

τὴν μάλιστα κατάρτισιν δὲν ἀντελήφθησαν τὴν μαλθουσιανὴν θεωρίαν ἐν τῇ πραγματικῇ ὁλκῇ τῆς.

1) Καίτοι, ὅπως καὶ ὁ Schimpeter λέγει, ἡ δῆλωσις τοῦ Δαρβῖνου, ὅτι παρὰ τοῦ Μάλθου ἔλαβε κασορμήσεις πρὸς ἐρεύνας, δὲν δύναται νὰ προσποιήσῃ κολλῆν δόξαν εἰς τὸν τελευταῖον, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ γεγονότος, ὅτι οὐδεμία τῶν καθοριστικῶν ἰδεῶν τοῦ Δαρβῖνου ὑποδηλοῦται καὶ μόνον παρὰ τοῦ Μάλθου, τούναντίον δὲ ὅλαι αἱ μεγάλαι δαρβινικαὶ ἀντιλήψεις ἀνάγονται εἰς ἄλλας πηγὰς (Ἐρ. Δαρβῖνον 1731—1802, G. Buffon 1707—1788 κλπ.).

2) Τὸ ἀρμονικὸν τοῦτο Optimum ἢ ἄλλως «Κριτικὸν σημεῖον» ἢ «ὄριον ἀναλογικότητος» καλούμενον, εἶναι τὸ σημεῖον ἐκάστο, εἰς ὃ ἡ σχετικὴ αὔξησις τῆς ἀποδόσεως φθάνει τὸ Maximum αὐτῆς. Ὁ νόμος δηλαδὴ τῆς φθινοῦσης ἀποδόσεως τοῦ ἐδάφους ἀρχίζει νὰ ἰσχύῃ—καὶ πάντως θὰ ἰσχύσῃ—ἀπὸ ὀρισμένης τινὸς βαθμίδος ἐντατικότητος. Τὸ σημεῖον τοῦτο ἐμφανίζεται ἀλλοῦ ἐνωρίτερον ἄλλοῦ

Οἱ τύποι τῶν ἀριθμῶν τοῦ Μάλθου εἶναι ἐσφαλμένοι, παριστᾶ δὲ οὗτος τὴν πράγματι ὑπάρχουσαν τάσιν ἀναπολλαπλασιασμοῦ ὡς πολὺ φυσικὴν, ἀπίλυτον, πανταχοῦ ὑπάρχουσαν. Δὲν διακρίνει τὰς διαφόρους οἰκονομικὰς ἐξελίξεις καὶ τὰς δυνατότητας διατροφῆς καθὼς καὶ ἄλλας διεξόδους. Θεωρεῖ καταστάσεις ὡς ὑπερπληθυσμιακὰς, αἵτινες εἶναι ἀποτέλεσμα μᾶλλον κακῆς διαρρυθμίσεως τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τῶν ἀγαθῶν, τεχνικῆς καθυστερήσεως, παρὰ ὑπερπληθυσμοῦ. Τὸ ἀληθές εἰς τὸ σύμφυγμα τῶν ἰδεῶν τῆς περιπλόκου αὐτῆς ἀναπτύξεως, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἔκτασις τοῦ χώρου τῶν μέσων διατροφῆς ἢ ἄλλως ὁ ζωτικὸς χῶρος, περιορίζει τὸν πληθυσμόν, δὲν συσχετίζεται μὲ τὴν μαλθουσιανὴν θεωρίαν, τὴν δὲ ἄλλην ἀλήθειαν ὅτι ἡ ἀνθρωπότης σήμερον ἔπροσκραοῦει εἰς τὰ ὄρια τῆς διατροφῆς, ὁ Μάλος οὔτε κἄν τὴν ἐποχὴν του διηρθάνθη. Ἐντὶ δὲ τὰς δύο ταύτας ἀληθείας νὰ συλλάβῃ καὶ διατυπώσῃ ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξαρτήσεϊ τῶν, ἐθιμελείωσε τὴν γενικὴν ἐκείνην φυσικὴν θεωρίαν, ἥτις ἐπὶ 100 ἔτη, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐπεσοκίασε τὰ σχετικὰ ζητήματα. Διὰ τοῦτο ἀπετέλεσε σπουδαίαν πρόοδον καὶ εἶναι ἀπλῶς ὀρθὴ ἡ ἀντίληψις τοῦ Μάρξ—παρ' ὃ συναντῶμεν κοινωνιολογικὰς ἀπαρχὰς θεωρίας περὶ πληθυσμοῦ μὴ ἀναπτυχθείσας ὁμως—ὅτι ἔχομεν ἱστορικοὺς μόνον, οὐχὶ δὲ γενικοὺς νόμους περὶ πληθυσμοῦ. Ἡ ἀντίληψις αὕτη πρέπει νὰ χρησιμεύῃ ὡς βᾶσις πάσης περὶ πληθυσμοῦ ἐρεῦνης.

Εἰδικώτερον ὡς σφάλματα τῆς θεωρίας τοῦ Μάλθου θεωρεῖ ὁ Sombart—ὅστις διέκρινε τυπολογικῶς τὰς περὶ πληθυσμοῦ, θεωρίας: φυσικῶς (Μάλθος), οἰκονομολογικῶς (Sismondī-Marx), καὶ κοινωνιολογικῶς (Sombart)—τὴν ἀφόρητον σύγχυσιν νόμου καὶ τάσεως. Αἰρομένης ταύτης οἱ νόμοι, εἴτε αἱ τάσεις τῆς Μαλθουσιανῆς διδασκαλίας διαγιγνώσκονται ὡς κοινοτοπικαὶ ἀλήθειαι, ἄνευ ἰδιαζόντως μεγάλης ἐπιγνώσεως. Ὁ Sombart τὰς διατυποῖ ὡς ἔπεται:

Καθόσον ἀφορᾷ τοὺς «νόμους».

α'. Ἐὰν ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει ταχύτερον τῶν διαθέσιμων μέσων διατροφῆς αὐξάνει ὑπὲρ τὰ μέσα ταῦτα.

β'. Ἐὰν ἔξ οἰουδήποτε λόγου ἢ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ περιορίζεται παρὰλληλα πρὸς τὰ διαθέσιμα μέσα, παραμένει τὸ μέγεθος τοῦ πληθυσμοῦ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν διαθέσιμων μέσων διατροφῆς.

γ'. Ἐὰν ὁ προηγούμενος περιορισμὸς δὲν λαμβάνει χώραν καὶ ὑπάρχουν περισσότερα πρόσωπα, ἀφόσα δύνανται νὰ ζήσουν, πρέπει ν' ἀποθάνουν ταῦτα.

Αἱ προτάσεις αὗται, ἢ μᾶλλον ὁ τριασμὸς τῆς μιᾶς ἰδέας εἶναι τόσον ὀρθοὶ καὶ ἀναμφισβήτητοι ὅσον καὶ κοινὰ ἀλήθειαι.

βραδύτερον εἰς ὑψηλὴν βαθμίδα ἐντατικότητος. Βλ. Fritz Simon: Das Gesetz des abnehmenden Bodenetrages» 1938, καὶ I. Πίντου: «Συμβολὴ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν νόμων τῆς παραγωγῆς» (Ἐπιθεώρησις Κοινωνικῆς καὶ Δημοσίας Οἰκονομικῆς) 1936.

Καθόσον ἀφορᾷ τὰς «τάσεις» τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ ζωτικοῦ χώρου καὶ τὰς ἐκ τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἀμφοτέρων τούτων, αὗται σήμερον ἀναλύονται ὡς ἑξῆς :

α'. Ἐνίοτε ὑφίσταται τάσις τοῦ πληθυσμοῦ νὰ αὐξάνη, ἐνίοτε νὰ μένη σταθερός, ἐνίοτε νὰ ἑλαττοῦται.

β'. Ἐνίοτε ὑπάρχει τάσις νὰ περιστέλλωνται τὰ διαθέσιμα μέσα διατροφῆς, ἐνίοτε νὰ παραμένουν τὰ αὐτά, ἐνίοτε νὰ ἐπεκτείνωνται.

γ'. Ἐνίοτε λοιπὸν θὰ ἔχη ὁ πληθυσμὸς τὴν τάσιν νὰ ὑπερβῇ τὰ διαθέσιμα μέσα διατροφῆς, ἐνίοτε νὰ τὰ ἰσοσταθμίση, ἐνίοτε νὰ ὑπολειφθῇ τῶν δυνατοτήτων, τὰς ὁποίας παρέχουν εἰς αὐτὸν τὰ διαθέσιμα ταῦτα μέσα διατροφῆς.

Καὶ αἱ διαπιστώσεις αὗται δὲν περιλαμβάνουν, ὡς βλέπει τις σπουδαίαν ἐπίγνωσιν.

Ἡ κρίσις τέλος τῶν θελόντων νὰ περισώσουν τὰ περισωτέα ἐκ τῆς Μάλθουσιανῆς θεωρίας (Mombert) ἔχει οὕτω περίπου : Ὁ λαμβάνων ἀνά χειρας τὸ ἔργον, ἀνευ ἰδίας τινὸς προδιαθέσεως, διακρίνει ἀναβλύζον ἐν αὐτῷ σοβαρὸν κοινωνικοπολιτικὸν διαφέρον. Ὁ θέλων ὅμως νὰ τὸ ἐννοήσῃ καὶ ἐκτιμήσῃ¹ πρέπει νὰ προσπαθῆσῃ νὰ κρίνῃ τὸν Μάλθον ἐκ τῶν ἀντιλήψεων τῆς ἐποχῆς του καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὰς ιδέας καὶ διδασκαλίας του μέτρον, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τελείως διαφορετικῆς ἐποχῆς καὶ κόσμου παραστάσεων. Θὰ ᾤφειλέ τις δηλαδὴ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ ἔργον τοῦτο ὡς δημιουργίαν τῆς ἐποχῆς του καὶ ὄχι ὡς δημιουργήμα.

IV

Τὸ μέγα πρόβλημα τῆς διαρκoῦς ἐξισώσεως τοῦ πληθυσμοῦ μὲ τὰς οικονομικὰς δυνατότητας διατροφῆς, θὰ παραμένῃ πάντοτε πρὸς λύσιν, παρὰ τὰς μεγάλας διεξόδους, τὰς ὁποίας ἔσχομεν καὶ θὰ ἔχωμεν ἀκόμη εἰς τὸ μέλλον (μεταναστεύσεις, ἐποικισμοὺς κλπ.). Τὸ πρόβλημα μάλιστα τοῦτο θὰ ἐμφανίζεται διαρκῶς ἐντονώτερον (¹), ἐφόσον αὐξάνει ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς.

1) Τινὲς (Kuczynski, Burgdörfer, Ἀβέρωφ κλπ.) θεωροῦν ὅτι μέρος τῆς λευκῆς φυλῆς θὰ ἑλαττοῦται εἰς τὸ μέλλον. Ὁ Ἀβέρωφ π. χ. εἰς τὸ ἔργον του «Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ πληθυσμιακοῦ προβλήματος τῆς Ἑλλάδος» (1939) γράφει «ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρήσωμεν βέβαιον εἶναι ὅτι εἰς μᾶλλον προσεχῆς μέλλον, πάντως δὲ ἐντὸς τοῦ 20οῦ αἰῶνος θὰ ἐπέλθῃ εἰς γενικὸς «γρηρασμὸς» τῆς Εὐρώπης». Αἱ ἀπαισιόδοξοι αὗται ἀντιλήψεις στηρίζονται πρὸ παντὸς ἐπὶ τοῦ λεγομένου καθαρῷ ποσοστῷ ἀναπαραγωγῆς ἢ δείκτου τοῦ Kuczynski. Τὸ καθαρὸν ποσοστὸν ἀναπαραγωγῆς, δηλαδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς ἕκαστον θῆλυ ἀντιστοιχοῦσῶν γεννήσεων θηλέων—τὸ ὁποῖον ἐξευρέθη ὑπὸ τοῦ Kuczynski κατὰ τῷ 1926 δι' ὑπολογισμῶν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς βορειοδυτικῆς Εὐρώπης—ἡ ὁποία παρὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ ἔτους τούτου (1.164.000 ψυχῶν) εἶναι καταδικασμένη μὲ σταθερὰν τὴν γεννητικὴν καὶ θνησιμότητα τοῦ ἔτους τούτου νὰ μειοῦται ὁ πληθυσμὸς τῆς κατὰ 7 ο)ο εἰς ἑκάστην γενεάν—τὸ ποσοστὸν λέγω τοῦτο ἢ ὁ δείκτης τοῦ Kuczynski πάσχει, νομίζω, ἐξ ἀναποτρέπτου καὶ πάντοτε ἀνυπολογίστου διαταραχῆς, ἧτις ἐμφωλεῖται εἰς τὴν φύσιν τῆς διαρκῶς ἐξελισσομένης ζωῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἀναγκάζεται νὰ ἐπεκτείνῃ εἰς τὴν μαλλοντικὴν κινήτικὴν οὐ-

Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν κοιτίδες μεγάλων ὄγκων λαῶν ὑπῆρξαν ἡ Κίνα, αἱ Ἰνδίαί, ἡ Ἑγγύς Ἀνατολή, ἡ Εὐρώπη· εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχὴν εἶναι ἡ βόρειος Ἀμερικὴ καὶ ἴσως εἰς τὸ μέλλον ἀποβῆ ἡ Αὐστραλία. Τὸν ὄλον εὐρωπαϊκὸν πληθυσμὸν ὑπελόγιζον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς 30 ἑκατομμύρια, τῷ 1500 εἰς 60—80, τῷ 1700 εἰς 110, τῷ 1800 εἰς 175 ἑκατομ., τῷ 1900)5 εἰς 300. Αἱ προσπάθειαι συνολικοῦ ὕκολογισμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ Isaaκ Vossius ὑπολογισθέντος τότε (τῷ 1865) τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς εἰς 500 ἑκατομ. Ὁ Süssmilch (1707—1767) τὸν ὑπελόγησεν εἰς 1000. Μόλις πάντως κατὰ τῷ 1866 ἐπετύχαμεν σχετικῶς ἀληθεῖς ὑπολογισμοὺς τοῦ πληθυσμοῦ· τότε ἀνε-

κονομίαν, τὴν ὑπ' αὐτοῦ διαπιστουμένην στατικὴν μόνον κατάστασιν τῆς, θεωρεῖ δηλαδὴ ὡς διαρκῆ τὰ στοιχεῖα τῆς θνησιμότητος καὶ γονιμότητος ὀλίγων ἐτῶν. «Ἄλλὰ ἡ δύναμις πρὸς ἀναπαραγωγὴν καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς θνησιμότητος καὶ γονιμότητος οὐδέποτε δύνανται ἐν τῇ πράξει νὰ θεωρηθοῦν σταθερὰ διὰ τὸ μέλλον καὶ δι' αὐτὸ οὐδέποτε θὰ εὐρεθῆ στατιστικὴ μέθοδος, ἡ ὁποία νὰ προδικάσῃ μὲ στοιχεῖα τοῦ παρόντος τὸν ὄγκον ἐνός πληθυσμοῦ εἰς τὸ μέλλον. Ὁ ὄγκος οὕτως ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἀπὸ στοιχεῖα τοῦ μέλλοντος, δηλαδὴ ἀπὸ στοιχεῖα ἀγνωστα». Ἄλλὰ τότε διατι ἀντι τῆς προφανοῦς ταύτης ἀνωμαλίας, ἡ ὁποία μάλιστα διὰ τῆς ἀριθμητικῆς διατυπώσεώς τῆς ἀποβαίνει ἐπι περισσότερον ἀκαμπτος καὶ ἐπομένως ἐπι ἀπροσαρμοστότερος εἰς τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν νὰ μὴ δεχθῶμεν καὶ ἄλλης φύσεως (κοινωνιολογικῆς κλπ.) ἐρεῦνας καὶ ὑποθέσεις ἐπὶ τοῦ ἐξεταζομένου πληθυσμοῦ; Πάντως ἐν εἶναι βέβαιον καὶ τοῦτο τίθεται ἐπακριβῶς ὑπὸ τοῦ Ἀβέρωφ: ὅτι τὸ ποσοστὸν τοῦ Kuczynski μᾶς λέγει ἐπακριβῶς τὸ περίσσευμα ἢ τὸ ἔλλειμμα τῆς ἀναπαραγωγῆς ἐνός πληθυσμοῦ, μὲ κατὰ πλάσμα σταθερὰν τὴν γεννητικότητα καὶ τὴν θνησιμότητα τῶν ἐτῶν, τῶν ὁποίων χρησιμοποιούμεν τὰ στοιχεῖα. Δὲν μετρᾷ τοῦτο τὴν σύγχρονον αὐξομίσωσιν τοῦ πληθυσμοῦ—ὅπερ ἐπιτυγχάνομεν διὰ τῶν γενικῶν ποσοστῶν τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων—ἀλλὰ ὑπολογίζει τὴν δύναμιν τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς ἀναπαραγωγὴν—ὅπερ πάλιν δὲν ἐπιτυγχάνουν τὰ γενικά ποσοστά τῶν γεννήσεων καὶ θανάτων. Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ταύτην εἶναι μία «ὑπόθεσις» (prévision hypothétique) μελλοντικῆς ἐξελίξεως, μεταξὺ ἄλλων περισσοτέρων καὶ ἔχει παρομοίαν πιθανότητα, οἷαν καὶ ἡ ἐπὶ τῆς «θεωρίας τῆς ἀκολουθίας» στηριχθεῖσα κατάρσις τῶν ποικίλων οικονομικῶν βαρομέτρων διὰ τὴν οικονομικὴν πρόγνωσιν. Εἶναι δυνατόν ἐπομένως νὰ διαφουσηθοῦν ἀπὸ μεταβολὰς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, δημογραφικῆς, ψυχολογικῆς, κοινωνικῆς κλπ., οἱ ὁποιοὶ θὰ εἶχον εὐνοϊκὸν τυχὸν ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Βλ. καὶ Imre Ferenczy: L'Optimum synthétique du Peuplement. 1938 καὶ Δ. Καλιτσουνάκι: Οἰκονομικὴ Πρόγνωσις 1930.

Καὶ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς «λογιστικῆς καμπύλης», δεικνύουσαν ὡσαύτως τὴν πιθανὴν πορείαν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὸ «μέγιστον» αὐτοῦ, ὑπάρχον διάφοροι μέθοδοι ἀγούσαι εἰς διάφορα ἀποτελέσματα, ἐπομένως καὶ τὰ συμπεράσματα τὰ στηριζόμενα ἐπὶ ταύτης εἶναι ὡσαύτως ἑποθετικὰ ὑπὸ σωρείαν ὄρων *rebus sic stantibus*. Ὁ Β. Βαλιώρας ὑπελόγησε π. χ. τὸ μέγιστον τοῦτο εἰς 57,5. Ὁ Ἰ. Ζανθάκης εἰς 64,76 κλπ. Βλ. πλείονα εἰς Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1936 (σελ. 36) καὶ 1939 (σελ. 412) καὶ πρβλ. καὶ P. Riebesell: Verwendung mathematischer Methoden in der Statistik, εἰς τὸ πρὸς τιμὴν τοῦ Zahn συναρταγικὸν ἔργον: Die Statistik in Deutschland hrsg. von Fr. Burgdörfer 1940.

βίβασαν αὐτὸν εἰς 1350, τῷ 1890 1450—1500 καὶ τῷ 1935 εἰς 2050 ἑκατ. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι μᾶς διδάσκουν ὅτι ἡ ἀνθρωπότης διαρκῶς αὐξάνει μὲ τὴν πρόδογον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὅτι οὐδέποτε αὕτη ὑπῆρξε τόσον πολυἀριθμος οὔτε διαρκῶς ἐν συνεχείᾳ ἠῤῥησε τόσον ὅσον κατὰ τὰ τελευταῖα 200 ἔτη. Εἰς τὰς δυσχερεῖας ταύτας τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ, θὰ βοηθηθῶμεν εἰς τὸ μέλλον ἴσως διὰ τῆς ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως καὶ ὀρθῆς διαμορφώσεως τῶν θεσμῶν ἡμῶν.

Ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος αὐξήσεως καὶ πυκνότητος τοῦ παγκοσμίου πληθυσμοῦ κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας (1), ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς παγκοσμίους κρίσεις συνάγονται δεδομένα τινά, τὰ ὁποῖα συσχετιζόμενα ἐμφανίζουν μᾶλλον εὐδιώκους προβλέψεις.

	Πληθυσμὸς τοῦ κόσμου εἰς ἑκατ.		
	1800	1910	1935
Εὐρώπη	175	446	526.900.000
Ἀσία	600	942	1 095.900.080
Ἀφρική	90	113	150.300.000
Ἀμερική	30	178	266.200.000
Ὀκεανία	3	7	10.400.000
	898	1686	2.049.800.000

Πυκνότης (1935) καὶ ἐτήσιον ποσοστὸν αὐξήσεως κατὰ 100 κατοίκους 1920 μέχρι 1935

Εὐρώπη	51.7	1.1
Ἀσία	25	0.7
Ἀφρική	5	1.3
Ἀμερική	6.5	1.7
Ὀκεανία	1.2	1.5
	15.9	1.0

Ὁ ἠθελημένος νεομαλθουσιανισμὸς ἐφαρμόζεται εἰς μικρὰν μόνον κλίμακα (ἀνώτερα κοινωνικὰ στρώματα), ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὅλον πληθυσμόν. Πάντως διαπιστοῦται ἐλάττωσις γεννήσεων. Ὁ νεομαλθουσιανισμὸς οὗτος ὡς ἐφαρμόζεται ἐν τε τῇ Γαλλίᾳ, Ἠνωμέναις Πολιτείαις, Ἀγγλίᾳ (Birth Control) καὶ ὡς ἐλέγχονται αἱ γεννήσεις ἐν Γερμανίᾳ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τι ἀνήθικον. Εἰς χώρας μάλιστα ὅπου 20—40 ο)ο τῶν νεο-

1) Καθ' ὑπολογισμοὺς ὁ πληθυσμὸς τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου κατὰ τὸ 40 π. Χ. ἀναβιβάζεται εἰς 3.500.000· τῶν δὲ ἑλληνικῶν χωρῶν (ἑλληνικὴ Χερσονήσος μετὰ τῶν νήσων, Κυρηναικίης, ἑλληνικὸς τμήματος τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας) εἰς 7 ἑκατομμύρια (I. Beloch). Τῷ 1900 οἱ ἀπογραφόμενοι πληθυσμοὶ τῆς Εὐρώπης, Ἀμερικῆς, Ἀσίας καὶ Αὐστραλίας ἀνήρχοντο εἰς 960 ἑκατ. ὑποθετικῶς δὲ ὑπελογίζοντο διὰ τὴν Κίναν καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἰδίως ἀσιατικὴν Τουρκίαν, Περσίαν καὶ Ἀφρικὴν ἔτεροι 100 ἑκατομ. Τέλος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχομεν τοὺς ὡς ἀνω ἀκριβεῖς πρὸς ἀριθμοὺς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, τοῦ Institut International de Statistique τῆς Χάγης καὶ λοιπῶν σχετικῶν ὁργανώσεων.

γεννήτων ἀποθνήσκουν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, εἶναι τοῦλάχιστον τὸ μὴ χειρότερον κακὸν ἢ παρεμπόδισις τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου των. Προαγομένου τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν ἀνθρώπων, τὰ κύρια μειονεκτικὰ ματατα τοῦ συνειδητοῦ περιορισμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ (ὑπερέντασις τοῦ ἐγωϊσμοῦ, τάσις ἐκλύσεως, μείωσις τῆς αὐτοθυσίας τῶν γονέων, τυχὸν ἀφροδισιακαὶ ἀνωμαλῖαι καὶ γενικῶς περιορισμὸς τῆς προσπαθείας τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ μέλλον των), ἴσως νὰ περιορίζωνται βυθμηδὸν ἢ καὶ νὰ αἰρωνται τελείως. Τότε ἄλλως τε δὲν θὰ εἶναι δυνατὴ ἄλλη διέξοδος λόγῳ ὑπερπληθυσμοῦ τῆς γῆς, ὅταν αὕτη ἀντὶ τῶν σημερινῶν π. χ. 2 καὶ πλέον δισεκατομμυρίων της ἔχη μετὰ 140 (1) ἔτη περὶ τὰ 8 δισ. (10 % αὐξήσις). Τὸ πολὺ, τὸ ὑποχρεωτικὸν τότε σύστημα τῶν δύο τέκνων, νὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ λαοὺς ἐν παρακμῇ, ἐν ᾧ ἄλλοι νεαροὶ καὶ ἰσχυροὶ θὰ δυστροποῦν εἰς τοῦτο, πιστεύοντες εἰς ἐξάπλωσιν αὐτῶν πρὸς τὰ ἔξω ἢ συμπύκνωσιν πρὸς τὰ ἔσω, μέχρις ὅτου καὶ οὗτοι γηράσουν καὶ παρακμαῶσιν.

Αἱ κρίσεις τὰς ὁποίας ἐδοκίμασεν ἡ ἀνθρωπότης κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας (1763, 1772, 1778, 1783, 1793, 1796, 1810, 1815, 1819, 1825, 1836, 1847, 1857, 1866, 1873, 1882, 1890, 1900, 1907, 1913—14, 1920—22, 1929—30) ἦσαν οἱ πλεῖσται μᾶλλον ὑπερπαραγωγῆς γενικῶς, οὐχὶ δὲ κρίσεις ἐλλείψεως, πλὴν λιμῶν τινῶν, ἐνᾷ ἀφ' ἐτέρου, ἐν μέγα μέρος τοῦ παγκοσμίου πληθυσμοῦ ἐργάζεται ἰδίως κατὰ τὸν 20ὸν αἰῶνα ἀντικοινωνικῶς, εἰς ἔργα δηλαδὴ μὴ παραγωγικὰ ὑπὸ τὴν δληθῆ ἔννοιαν τῆς λέξεως.

Συνάμα ὅμως διαπιστοῦται ὅτι πλὴν τῶν ὡς ἄνω ἀσύμφωνον ἔν τε τῇ διανομῇ τοῦ ζωικοῦ χώρου (ἐδάφους) καὶ τῆς οικονομικῆς παραγωγῆς του, ἡ ἀνθρωπότης, ἰδίως κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, καὶ διὰ τῆς κινήσεώς της πρὸς τὴν αὐτάρκειαν ἐπέτεινεν ἔτι πλέον τὰ ἀσύμφορα τῆς κακῆς διανομῆς, διότι ἡ αὐτάρκεια αὕτη ἀντιτίθεται πρὸς τὸν φυσικὸν καταμερισμὸν καὶ τὰς ἐξαιρέτους προόδους, ἃς ἐπραγματοποίησεν ἡ συγκοινωνία. «Υπὸ τὸ καθεστῶς τελείως ἐλευθέρου ἐμπορίου ἐκάστη χώρα ἀφιερώνει φυσικὰ τὰ κεφάλαια καὶ τὴν ἐργασίαν της εἰς τὰς ἐπικερδεστέρας δι' αὐτὴν ἐπιχειρήσεις. Ἡ ἐπιδιώξις αὕτη τοῦ ἀτομικοῦ κέρδους συνδέεται θανμαστῶ τῷ τρόπῳ μετὰ τῆς γενικῆς εὐδαιμονίας τῆς ὀλότητος. Δι' ἐνισχύσεως τῆς φιλοπονίας, διὰ τῆς ἀνταμοιβῆς τῆς ἐφευρετικότητος καὶ διὰ τῆς παραγωγικωτέρας ἐκμεταλεύσεως τῶν ἰδιαιτέρων δυνάμεων τῆς φύσεως, κατανέμει τὸ ἀτομικὸν συμφέρον τὴν ἐργασίαν ἀποτελεσματικώτερον, διὰ τῆς αὐξήσεως δὲ τοῦ γενικοῦ ὄγκου τῶν προϊόντων, προκαλεῖ γενικὴν εὐδαιμονίαν καὶ συνδέει τὴν παγκόσμιον κοινωνίαν τῶν ἐθνῶν τοῦ πολιτισμένου κόσμου διὰ τοῦ κοινοῦ δεσμοῦ τοῦ συμφέροντος καὶ τῆς ἐπικοινωνίας» (Ricardo).

1) Διπλασιασμὸς τοῦ πληθυσμοῦ, κατὰ μαθηματικούς ὑπολογισμούς, λαμβάνει χώραν προκαμένης αὐξήσεως 2 ο)οο εἰς 347 ἔτη, 5 ο)οο εἰς 139, 10 ο)οο εἰς 70, 28 ο)οο εἰς 25.

Καθόσον λοιπὸν ἡ διανομὴ τοῦ τε ἐδάφους καὶ τῆς παραγωγῆς λαμβάνει χώραν προσφορώτερον, ὑποβοηθουμένη ἀπὸ τὴν παγκόσμιον ἐλευθέρων ἐπικοινωνίαν ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν, καθόσον ἀποβλέπομεν μᾶλλον πρὸς τὴν ποιότητα τῶν γεννωμένων, κατὰ τοσοῦτον ἀπωθεῖται πρὸς τὸ ἀπώτατον μέλλον ὁ κίνδυνος τῆς δυσαναλογίας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν μέσων τῆς διατροφῆς αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ συνδιασμοῦ τῶν γεγονότων τούτων ἐξάγεται, νομίζω, περαιτέρω ἀσφαλές πως συμπέρασμα, ὅτι παρὰ τὴν ταχεῖαν σχετικῶς αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν, ὅμως δὲν ἐπραγματοποιήθησαν οἱ φόβοι τοῦ Μάλθου. Ὑπάρχει ἐπομένως καὶ διὰ μακρόν πως μέλλον—αἱ πολὺ μακροὶ προβλέψεις καθιστοῦν λίαν ἀπίθανον τὴν ἐνόρασιν—ἐπάρκεια βιωτικῆ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς, ὥστε νὰ συνταχθῇ τις μᾶλλον μὲ τοὺς αἰσιοδόξους ἐπιστήμονας καθόσον ἀφορᾷ τοὺς μαλθουσιανοὺς φόβους καὶ νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ διὰ τὴν ὑπάρχουσαν κακοδαιμονίαν μᾶλλον πρὸς τὴν διανομὴν τῶν ἀγαθῶν, παρὰ πρὸς τὴν ὑποτιθεμένην ἀγεφύρωτον ἀντίθεσιν πληθυσμοῦ καὶ βιωτικῶν δυνατοτήτων. Πάντως τὸ πρόβλημα τοῦ πληθυσμοῦ, ἐν πολλοῖς αὐτοκαθοριζόμενον, ἀπαιτεῖ πανταχοῦ αὐτοκυριαρχίαν καὶ μακρόσκοπον πρόνοιαν. Ἡ αὔξουσα δυσαρμονία πληθυσμοῦ καὶ οἰκονομίας θὰ μετριάζεται ἐξ ἀνάγκης καθόσον προαγόμεθα ἠθικῶς, πνευματικῶς καὶ τεχνικῶς.
